

În cele ce urmează ne vom opri asupra activității Comisiunii Monumentelor Istorice la începutul secolului al XX-lea parcurgând paginile «Anuarului Comisiunii Monumentelor Istorice» din anii 1914–1915. Ne-am oprit asupra acestei perioade, deoarece se pot regăsi puncte comune actualei perioade ce urmează reînființării Comisiei Naționale a Monumentelor în anul 1990: inventarierea, elaborarea unei strategii noi privind conservarea și punerea în valoare a patrimoniului cultural construit, reconsiderări în ceea ce privește statutul de monument istoric.

De deosebit interes privind activitatea C.M.I. și starea de conservare a monumentelor și a siturilor istorice, considerăm că sunt memoriile și rapoartele membrilor Comisiunii și ale corespondenților din teritoriu.

Rapoartele anuale au o deosebită valoare, aducând prețioase informații privind: rezultatele săpăturilor arheologice, lucrările de reparații pe șantierele monumentelor istorice, cercetarea unor clădiri valoroase (privitoare la arhitectura și la mărturiile scrise descifrate la fața locului, sau informații privitoare la tradiția locală).

Rapoartele au valoare de document cu atât mai mult cu cât sunt însoțite de fotografii, unele înfățișând monumente azi dispărute, precum biserica Crețești-Dolj, sau monumente și ansambluri cu un aspect diferit de cel actual. Acest din urmă aspect este ilustrat de fotografiile înfățișând Biserica din Obedin-Dolj (astăzi se păstrează un rest neînsemnat de zid) sau fosta mănăstire din Negoști-Șoldanu (clădirile acestui ansamblu azi fiind mult diminuate ca volum construit).

O calitate deosebită opinăm că o au rapoartele corespondenților C.M.I. din provincie, într-o epocă în care multe relatări erau inedite atât privind siturile istorice, cât și monumentele de arhitectură, când o sumedenie de valoroase construcții medievale erau necunoscute sau nedeclarate monumente istorice – între aceștia, Ștefan Ciuceanu din județul Dolj, oferind cel mai bogat material informativ, însoțit de numeroase fotografii.

Raportul profesorului Șt. Ciuceanu se referă la edificii vizitate și cercetate, la descoperiri arheologice, dar și la probleme privind conservarea vestigiilor, propunând și măsuri organizatorice care să conducă la o bună conlucrare între C.M.I. și administrația locală pentru a se asigura protecția vestigiilor istorice.

Din relatările corespondentului pentru Dolj aflăm că se găseau în stare de ruinare bisericile mănăstirilor Jitianu și Bucovăț, bisericile din Crețești, Obedin, Horezu-Poenari – monumente ajunse în pragul distrugerii ca urmare a indifferenței autorităților centrale și locale.

Se propun de către corespondentul C.M.I. soluții de remediere pe plan central și local: «După umila mea părere ar trebui ca, cel puțin reparațiunile preventive, care ar putea prelungi temporar existența monumentului, să cază în sarcina județului, unde e situat, sau în aceea a comunei urbane, dacă se află în cuprinsul orașului...»

...«Pentru ocrotirea monumentelor istorice și religioase împotriva nepăsărei, neglijenței și ignoranței locuitorilor, e neapărată nevoie constituirea unei ligi speciale în fiecare județ,

alcătuită din prefectul județului, revizorul școlar, directorii și directoarele școalelor primare și secundare din orașul de reședință, învățătorii și preoții din județ ca parte oficială, la care se pot alipi toți acei particulari cari sunt însuflețiți de simțăminte de iubire și evlavie pentru toate comorile trecutului strămoșesc...»

Correspondentul pentru județul Dolj consideră utilă emiteră, de către Comisiunea Monumentelor Istorice, a unor «circulări și broșuri cu instrucțiuni speciale» către intelectualitatea satelor și târgurilor. Acestea trebuie să conțină recomandări despre modul în care să se facă intervențiile asupra monumentelor, o dată cu evidențierea exemplurilor pozitive, cu popularizarea monumentelor, pentru insuflarea respectului față de vestigiile istorice.

Relatările privind inspecțiile făcute în teritoriul județului Dolj de către profesorul Ștefan Ciuceanu sunt dublate de imagini fotografice menite a completa raportul: piatra de mormânt a clucerului C. Fotescu, bisericile din Preajba, Obedin, Crețești, Sf. Nicolae Craiovița, Filiași, Roaba; crucea de piatră din curtea bisericii Belivacă din Craiova; coloana de piatră de la biserica Dudu din Craiova; beciul vechilor case ale Băniei Craiovei.

Parcurgând raportul de activitate pentru anii 1914 și 1915, putem constata că după aproape un secol, problemele de fond, grave, sunt din păcate, actuale. Spre exemplificare, un zid rămas din «vechiul palat al Băniei Craiovei», declarat monument istoric, a fost dărâmat în întregime de către proprietarul terenului, fiindcă avea nevoie de un spațiu mai mare pentru a construi un grajd, ceea ce amintește de cazul recent petrecut în vara anului 1992, când a fost demolată de către proprietar Casa Coțofeanu din Craiova, din rațiuni similare.

Din memoriile și rapoartele anuale, deci, se desprinde ideea că multe probleme ridicate înainte de primul război mondial sunt și azi de stringentă actualitate, cum ar fi, bunăoară, Mănăstirea Gura Motrului Mehedinți, amenințată de râul care, «rupând mereu terenul pe care se găsește fosta mănăstire de la Gura Motrului, amenință clădirile acestei mănăstiri cu surparea».

Majoritatea informațiilor transmise prin procesele verbale ale ședințelor Comisiunii sau prin memorii și rapoarte se referă la siturile istorice și la monumentele de arhitectură religioasă.

Observăm că lipsesc aproape cu desăvârșire relatări asupra monumentelor de arhitectură civilă. Spre exemplificare, rapoartele lui Virgil Drăghiceanu, care se referă la două curți boierești din perioada brâncovenească, a două familii de dregători din Țara Românească, Bălăcenii și Brăiloi (curțile de la Balaci-Teleorman și Negoști-Dolj), urmăresc doar o componentă a ansamblului medieval: biserica curții, ignorându-se cu totul vecinătatea locuinței feudale.

Cu toate lipsurile inerente unei perioade de pionierat, totalitatea informațiilor transmise de «Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice» sunt deosebit de importante prin valoarea de document, prin informațiile privitoare la alcătuirea unor monumente sau ansambluri, intervențiile făcute cu prilejul lucrărilor de consolidare sau reparații, concepțiile și modul de lucru ale membrilor C.M.I. și ale corespondenților C.M.I. Prin minuțiozitatea cercetărilor făcute în teren sau în arhive, prin diversitatea preocupărilor, rapoartele anuale pot servi ca model

celor care acum, după opt decenii le urmează și care, asemeni predecesorilor, trebuie să ducă o muncă susținută pentru a salva vestigiile trecutului, pentru a le pune în valoare și a le face să trăiască, adaptate cerințelor acestui veac.

RÉSUMÉ

L'Annuaire de l'ancienne «Commission des Monuments Historiques» (CMI) dont traite l'article demeure un fidèle reflet de l'activité déployée par celle-ci dans les domaines de l'inventaire, recherche, consolidation et conservation des monuments historiques.

On y présente la période des deux dernières années (1914 et 1915) d'avant la première guerre mondiale qui, à beaucoup d'égards, ressemble au moment actuel, lequel suit la remise en place de la Commission sous le nom plus ample, adéquat à ses objectifs, de «Commission Nationale des Monuments, Ensembles et Sites Historiques» (CNMASI) dont les tâches sont les mêmes: dresser un nouvel inventaire du patrimoine historique construit, reconsidérer certaines catégories de monuments, établir une stratégie des modalités d'abord du domaine concerné, créer une base documentaire et intervenir en premier lieu avec un caractère urgent de sauvegarde.

L'auteur insiste sur la valeur de l'Annuaire de la CMI comme document de référence tant s'y trouvent d'innombrables et utiles informations dans ses comptes rendus des séances de la CMI, dans les mémoires et les rapports annuels d'activité, rédigés par les membres et les correspondants de la Commission des Monuments Historiques de naguère. Ce sont notamment ces derniers qui se constituent en documents de référence pour le début du siècle; tel, le rapport concernant le département de Dolj, du correspondant Ștefan Ciuceanu: il reflète la diversité de l'activité déployée pendant la période analysée (recherches sur les lieux, recherche des archives, démarches entreprises pour la protection des vestiges, photographies des monuments etc.) – un rapport particulièrement remarquable par l'ampleur des données.

L'auteur ne manque pas de souligner l'absence presque totale, à l'époque analysée, d'un souci centré sur les monuments d'architecture civile. Mais, de toute façon, les rapports annuels sont appréciés, en conclusion, comme d'excellents modèles fournis à la génération actuelle, en fait de méticulosité, compétence et passion au service des monuments historiques.

Fig. 1. Biserica Domnească din Curtea de Argeș în timpul lucrărilor de restaurare de la 1911. Deasupra pronaosului se înalță cele două turle de tablă din secolul al XIX-lea (clișeu CMI).

